

УДК 330.341.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2018-5-20>**Ровенська В.В.**кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства
ДВНЗ «Донбаська державна машинобудівна академія»**Єськова С.М.**магістр з економіки
ДВНЗ «Донбаська державна машинобудівна академія»

СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті проаналізовано діяльність вітчизняної промисловості та визначено стратегічні пріоритети її сталого розвитку в умовах невизначеності параметрів внутрішнього та зовнішнього середовища: підвищення якості інвестиційно-технологічних чинників виробництва, його екологічної спрямованості та безпеки; формування соціально відповідальної стратегії бізнесу. Здійснено оцінку темпів зниження обсягів виробництва деяких видів промислової продукції в 2016-2017 роках та доведено, що галузі вітчизняної промисловості перебувають сьогодні у складному економічному становищі, а саме – відсутність попиту на вітчизняну продукцію і джерел фінансування, нестабільність зарубіжних ринків збуту продукції, застаріла база основних фондів, низький рівень підготовки кваліфікованої робочої сили.

Ключові слова: сталий розвиток, глобалізаційні процеси, вітчизняна промисловість, економічний потенціал, види промислової продукції, продуктивність праці.

В статье проанализирована деятельность отечественной промышленности и определены стратегические приоритеты ее устойчивого развития в условиях неопределенности параметров внутренней и внешней среды: повышение качества инвестиционно-технологических факторов производства, его экологической направленности и безопасности; формирование социальной ответственной стратегии бизнеса. Осуществлена оценка темпов снижения объемов производства некоторых видов промышленной продукции в 2016-2017 годах и доказано, что отрасли отечественной промышленности находятся сегодня в сложном экономическом положении, а именно – отсутствие спроса на отечественную продукцию и источников финансирования, нестабильность зарубежных рынков сбыта продукции, устаревшая база основных фондов, низкий уровень подготовки квалифицированной рабочей силы.

Ключевые слова: устойчивое развитие, глобализационные процессы, отечественная промышленность, экономический потенциал, виды промышленной продукции, производительность труда

The article analyzes the activities of domestic industry and determines the strategic priorities for its sustainable development in the context of uncertainty in the parameters of the internal and external environment: improving the quality of investment and technological factors of production, its economic orientation and security; formation of social responsibility business strategy. The assessment of the rate of decline in the volume of production of certain types of products in 2016-2017 has been carried out and it has been proved that the domestic industry is currently in a difficult economic situation, namely, the lack of demand for domestic products and sources of financing, the instability of foreign markets for products, low level of training of skilled labor. Given the current state of the country industry with the strategic elements of the new industrial policy recognize: the revival of industry as key sector of the national economy, financial stabilization and ensuring the availability of financial market resources for the real economy, attracting investment to develop a new industrial base of the economy stimulating the development of industry in the regions of the country, financing science and promoting technological innovations in the production, development modern industrial and technological infrastructure. As a result of the research, was determined that for the management and effective formation of the sustainable development of domestic industry in the context of globalization, it is necessary to: implement a systemic ecological and economic restructuring of the industry as a whole, and individual enterprises that are elements of the socio-ecological-economic system of the country; cooperation with international organizations on issues of sustainable development and solving resource-environmental problems based on innovative development of the economy, introducing the best practices and advanced scientific, technical and socio-economic achievements into business practices. The result of a systematic solution of economic, environmental and social problems at all levels will be the sustainable development of the state.

Keywords: sustainable development, globalization processes, domestic industry, economic capacity, types of industrial products, labour productivity.

Постановка проблеми. Сьогодні визначення національної парадигми і стратегії сталого розвитку промисловості України відбувається під впливом сучасних світових тенденцій щодо вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем в глобальному масштабі. Забезпечення сталого розвитку промисловості можливе лише шляхом подолання протиріч між економічним зростанням, збереженням природних ресурсів та поліпшенням якості життя населення. Стратегією сталого розвитку «Україна-2020» [1] визначено, що інтеграція в політичні та економічні структури ЄС є пріоритетним напрямом для України. Стрімке зростання значимості сталого розвитку країни обумовлене складними політичними та економічними умовами, змінами на сучасних ринках, пов'язаними із глобалізацією економіки та прагненням до євроінтеграції, і як наслідок – підвищенням розвитку української промисловості, необхідності приведення сучасної економіки у відповідність з міжнародним стандартами якості.

Аналіз останніх досліджень. Проблема забезпечення сталого економічного розвитку перебуває у фокусі наукових досліджень вітчизняних вчених вже більше п'ятнадцяти років. На даний час більшість досліджень з проблематики сталого розвитку національної економіки України розглядалась з позицій макrorівня. Тут варто відзначити праці таких вітчизняних науковців як О.М. Алимов, О.І. Амоша [2], Б.М. Андрушків, О.О. Веклич, В.І. Куценко, І.М. Лицур, С.А. Лісовський, В.В. Микитенко, Б.Є. Патон та ін. Проблемні питання досягнення сталого розвитку промислових підприємств розглянуто українськими науковцями у розрізі різних аспектів розглядуваної проблематики. Так, крізь призму триєдиної концепції сталого розвитку економіки здійснюють своє дослідження Л.Є. Довгань, Н.О. Сімченко. Водночас у теоретико-прикладних дослідженнях проблем забезпечення сталого розвитку промислових підприємств бракує більш глибокого розгляду питання виявлення факторів впливу на ці процеси з можливістю на їх основі прийняття об'єктивних рішень у системі менеджменту.

Метою статті є визначення стратегічних перспектив функціонування промислових підприємств України за умов сталого розвитку в контексті глобалізаційних процесів.

Виклад основного матеріалу Трансформаційні зміни, що відбулися в економіці України за роки незалежності, вимагають пошуку нових підходів до розвитку взаємодії між учасниками економічних відносин. Одним з подібних підходів, що спрямований на вирішення суперечностей між соціальною, економічною та еколо-

гічною сферами функціонування суспільства, виступає концепція сталого розвитку. Сталий розвиток – це процес розбудови держави на основі узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь [1]. Сталий розвиток не тільки держави в цілому, але й будь-якого регіону об'єднує в собі три головні складові – економічну, соціальну та екологічну. Отже, метою сталого розвитку промисловості країни є забезпечення економічної могутності, незалежності і безпеки країни, її інтеграції у систему світових господарських зв'язків та зростання добробуту народу на основі розвитку високотехнологічних та конкурентоспроможних виробництв.

Дана мета реалізується за допомогою стратегічних напрямів сталого розвитку промисловості, до яких відносяться наступні:

1) формування ефективної міжгалузевої структури виробництва в господарському, соціальному та екологічному відношенні, що повинна відповідати світовим стандартам і потребам економіки держави та її регіонів; оптимізація структури промислового виробництва з посиленням ролі внутрішнього ринку і прискореним розвитком видів діяльності, здатних забезпечити імпортозаміщення та приріст експорту в конкурентоспроможних секторах економіки;

2) забезпечення динамічного збалансованого розвитку промисловості країни, створення умов для посилення економічної активності в усіх регіонах, що сприятиме поступовому пом'якшенню міжрегіональних диспропорцій, відновленню і розвитку промислового потенціалу в депресивних регіонах і малих містах;

3) підвищення ефективності промислового комплексу за рахунок використання переваг територіального та галузевого поділу праці, налагодження міжрегіональних зв'язків у межах єдиного ринкового простору України, а також розвитку зовнішньоекономічних відносин; підтримка органічної єдності розвитку продуктивних сил регіонів і промисловості країни в цілому з дотриманням пріоритетів загальнодержавного значення;

4) поступова децентралізація процесів управління промисловістю, створення відповідних умов для подальшого підвищення економічної самостійності регіонів шляхом чіткого розмежування повноважень між центральними і місцевими органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також розширення участі місцевих органів влади в управлінні майном, що перебуває у загальнодержавній власності;

5) активізація виробничої і фінансової кооперації національної промисловості із зару-

біжними країнами на прийнятних для України умовах;

б) стимулювання фінансово-кредитних установ до співпраці з промисловими підприємствами, надання кредитів розвитку промисловості на пільгових умовах під державні гарантії [3].

Реалізація Угоди про асоціацію з ЄС відкриває цілий спектр можливостей для розв'язання проблем промисловості України. Зокрема, у статті 378 глави 10 «Політика у сфері промисловості та підприємництва» Угоди йдеться про домовленість сторін розвивати та зміцнювати «співробітництво з питань політики у сфері промисловості та підприємництва... Поглиблене співробітництво має покращити адміністративну структуру та нормативно-правову базу для українських і європейських суб'єктів господарювання в Україні та Євросоюзі і повинно ґрунтуватися на політиці ЄС щодо розвитку малого і середнього підприємництва та промисловості». Інтеграція підходів до промислової політики дасть змогу розширити ринки збуту продукції, увійти в європейські ланцюжки створення вартості, створити нові робочі місця, повернути у промисловість кваліфіковану робочу силу, залучити кошти на розбудову промисловості з європейського ринку капіталів і цільових фондів (у тому числі Європейського фонду розвитку, Європейського фонду регіонального розвитку, Європейського інвестиційного фонду), долучитися до виконання науково-інноваційних проектів (наприклад, за програмою «Горизонт 2020») [1].

Тому в сучасних умовах вибору євроінтеграційного вектору розвитку національної економіки України, після прийняття країною міжнародних природоохоронних програм і конвенцій, актуальним питанням у країні є пошук такого комплексу заходів управління потенціалом сталого розвитку.

Під потенціалом сталого розвитку підприємства вітчизняний економіст А.І. Бурда пропонує розуміти «сукупність ресурсів і можливостей, що дозволяють забезпечити збалансований еколого-соціально-економічний розвиток підприємства», а його формування на підприємстві має передбачати: «по-перше, здатність до саморозвитку і прогресу підприємства, тобто забезпечення сталого зростання виробництва, створення надійних умов і гарантій для суб'єктів господарювання, створення сприятливого клімату для інвестицій та інновацій; по-друге, раціональне використання природних ресурсів і збереження екологічної рівноваги в регіоні; по-третє, стабільне підвищення якості життя всіх працівників та жителів міста» [2]. Таке трактування, повною мірою відображає усі складові

соціально-економічного вимірювання сталого розвитку та ключові аспекти цього поняття (саморозвиток, удосконалення /прогресивний рух, динаміка та ін.), однак потребує уточнення щодо можливості адаптації к змінам при формуванні потенціалу сталого розвитку промислових підприємств.

Стратегічними пріоритетами сталого розвитку вітчизняної промисловості в умовах підвищення невизначеності параметрів внутрішнього та зовнішнього середовища є підвищення якості інвестиційно-технологічних чинників виробництва, його екологічної спрямованості та безпеки, формування соціально відповідальної стратегії бізнесу. Таким чином, імплементація Угоди про асоціацію потребує від України роботи над реформуванням власної промислової політики. Ураховуючи нинішній стан промисловості країни стратегічними елементами нової промислової політики визнають: відродження промисловості як ключової галузі національної економіки; фінансова стабілізація і забезпечення доступності ресурсів фінансових ринків для реального сектора економіки; залучення інвестицій для розбудови нового індустріального базису економіки; структурна перебудова промисловості, модернізація виробництва на основі нових технологій; децентралізація інструментів промислової політики і стимулювання розвитку промисловості в регіонах країни; фінансування науки і сприяння технологічним інноваціям у виробництві; розбудова сучасної виробничо-технологічної інфраструктури [1].

На рисунку 1 представлено стратегічний вплив сталого розвитку промисловості на оптимізацію економічних, соціальних та екологічних процесів держави.

За підсумками 2016 року в сегменті переробної промисловості України можна констатувати 3%-й приріст, що позитивно впливає на розвиток вітчизняної промисловості в цілому. За підсумками перших трьох місяців 2017 року зафіксовано уповільнення розвитку промисловості України. За даними Держстату, індекс промислової продукції за січень-березень склав 99,3% (порівняно з аналогічним періодом 2016 року). Чотири роки поспіль відбувалося поступове зниження економічних показників за всіма галузями вітчизняної промисловості. В деяких окремих галузях промисловості темпи падіння вимірювалися двозначними числами в 2014-2015 роках провал досягав 10-13%. До речі, дуже важливо відзначити, що вперше спад промислового індексу на 4,6% був зафіксований у відносно благополучних січні-березні 2013 року порівняно з аналогічним періодом 2012 року, тобто задовго до окупації Донбасу і

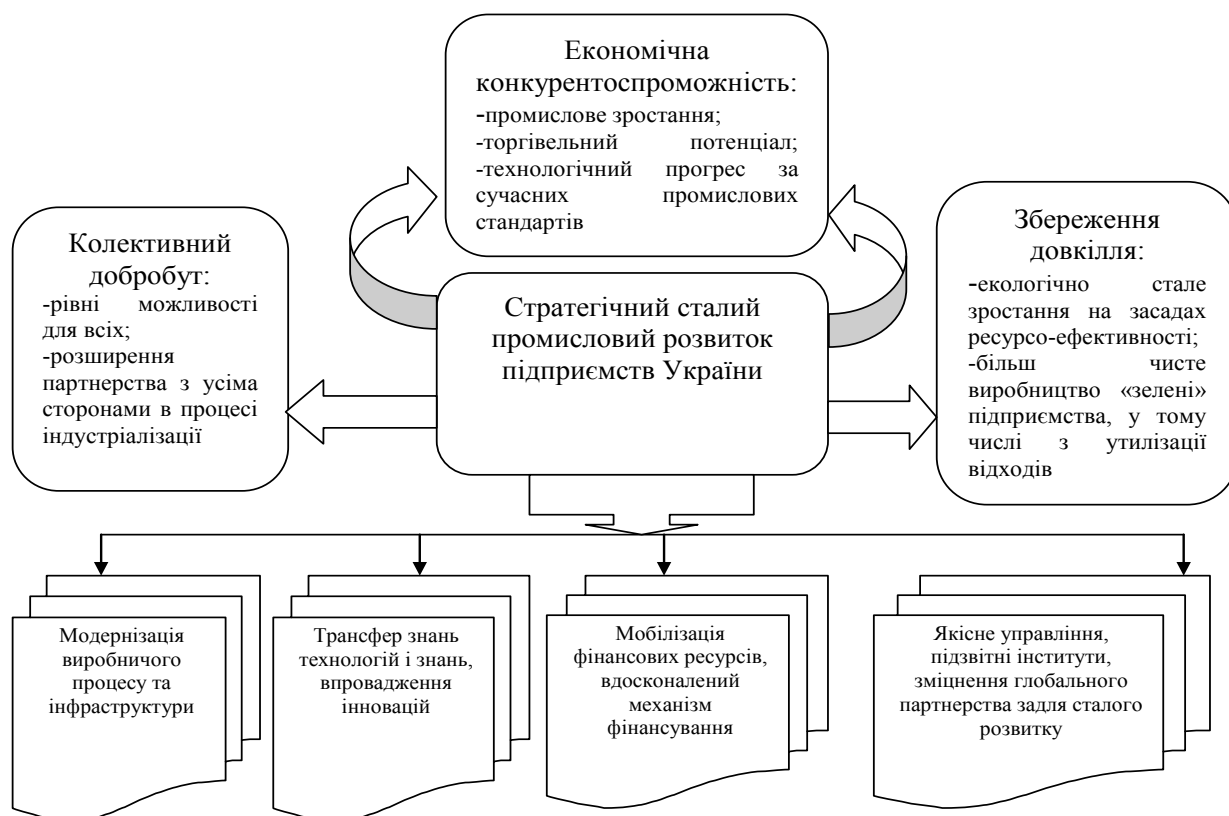


Рис. 1. Стратегічний вплив сталого розвитку промисловості на оптимізацію економічних, соціальних та екологічних процесів держави

Джерело: авторська розробка

війни з Росією. Нарешті в 2016 році намітився тренд поживлення в галузі [4].

На тлі низької порівняльної бази промисловість продемонструвала незначне відновлення – річний приріст тоді склад 2,8%. Однак підсумки першого кварталу 2017 року поставили під сумнів оптимістичні сподівання сталого зростання економіки в цілому, починаючи з 2016 року, і промисловості зокрема. Якщо за січень-березень минулого року виробництво дійсно зросло на 4,5%, то зараз маємо протилежну тенденцію. За перший квартал 2017 року промисловість просіла на 0,7%. Причому темпи зниження наростають. У березні індекс зменшився на 2,7% (цифри в порівнянні з аналогічними періодами попереднього року). Рисунок 2 демонструє тенденцію щодо скорочення промислового виробництва в 2016-2017 роках [4]. На рисунку 3 відображено індекс промислової продукції у січні-березні 2017 року.

При цьому погіршення показників, порівняно з торішніми, продемонстрували як видобувна, так і переробна промисловість. У першій 4%-е зростання за перший квартал в 2016 році змінилося на 7%-е падіння в 2017 році. Втім, у другій – спостерігалось підвищення. Але темпи зростання впали в 2 рази : замість приросту до 5,6%

зараз маємо лише 3%. Зменшилися на 3% також постачання електроенергії, газу і пари. Серйозне скорочення виробництва у січні березні 2017 року відбулося по таким видам діяльності, як виготовлення комп'ютерів та електронної продукції, виробництво коксу та продуктів нафтопереробки, а також видобуток кам'яного та бурого вугілля – відповідно на 21,4%, 19,1% та 13,3% (проти 1 кварталу 2016 року).

За видами продукції найбільш глибоке падіння виробництва зафіксоване по напівпровідникових приладах та інших елементах для електросхем, коньяків та горілки, пральних машин та обладнання для прокатних станів, вапняку і коксу, антибіотиків і сірчаної кислоти, пряжі і трикотажу, чавуну та прокату, вугілля, електроенергії ТЕС та ін. – на величину від 76% до 10% в натуральних показниках. Всього обсяги виробництва знизилася за квартал за більш ніж 70-ма видами продукції з приблизно 180, щодо яких опублікована офіційна статистика [4].

Водночас, поряд з провалами і застоєм у багатьох галузях промисловості, деякі сегменти демонструють позитивну динаміку розвитку в 2017 році. Зокрема за січень-березень суттєво зросло виробництво електроенергії

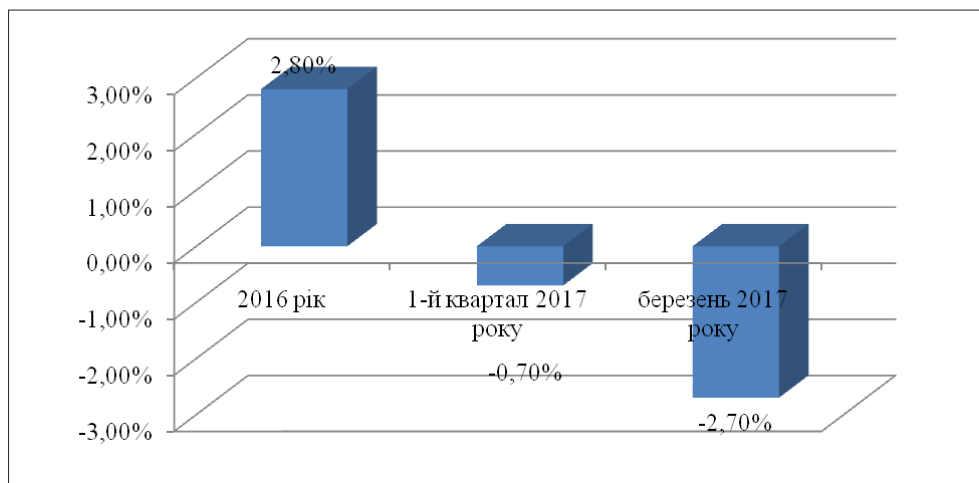


Рис. 2. Тенденція щодо скорочення промислового виробництва в 2016-2017 роках*

*за даними Держстату у порівнянні з аналогічним показником за попередній рік, без урахування Криму та зони АТО

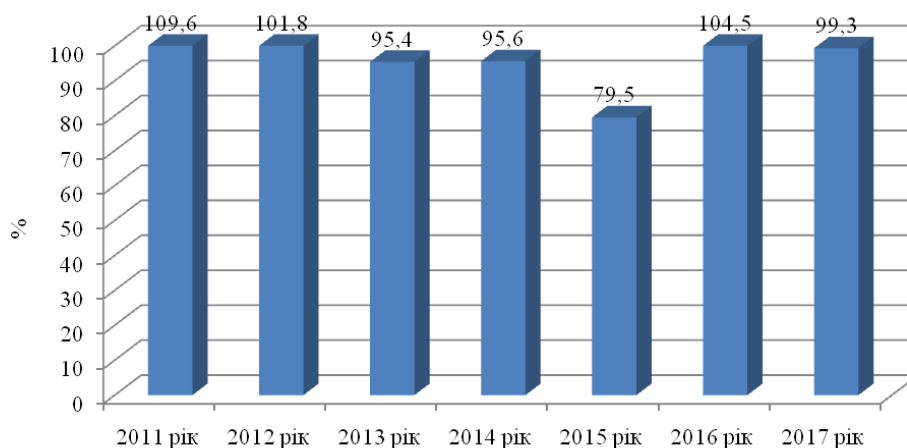


Рис. 3. Індекс промислової продукції України за 2011-2017 роки*

*за даними Держстату у порівнянні з аналогічним показником за попередній рік, без урахування Криму та зони АТО

ГЕС, бетонозмішувачів, вантажопідійомників, високовольтної електроапаратури, трансформаторів, виробів з асфальту в рулонах, полімерів вінілхлориду, керамічної плитки і щитового паркету, курток і вітрівок, м'яса великої рогатої худоби і птиці, олії соняшникової та ін.

Приріст випуску таких видів продукції досягає 30-80% у натуральному вираженні (в порівнянні з показниками за аналогічний період 2016 року).

У виробництві деяких видів продукції зафіксоване взагалі рекордне зростання. Так, випуск устаткування для очищеної води зріс в 17,4 рази (до 34,4 тис. шт. за квартал) вантажних вагонів – в 3,5 рази (до 1123 шт.) металевих резервуарів та баків об'ємом понад 300 л. – у 2,4 рази (до

3,6 тис. т), радіаторів центрального опалення – в 2 рази (до 1042 т).

Майже всі позиції, щодо яких виробництво у 2017 році зросло, належать до переробної промисловості. Однак провали за іншими позиціями в цьому сегменті нівелювали наявне зростання. Тому в цілому обсяги «переробки» за квартал зросли лише на 3%.

Слід зазначити, що за деякими видами діяльності у промисловості скорочення виробництва набуває вже стійкого характеру. Зокрема, після зниження обсягів видобутку металевих руд на 2,1% за підсумками 2016 року (проти 2015) продовжилось падіння і в січні-березні 2017 року воно досягло 9,4%. Аналогічний тренд очевидний і у видобутку нафти – скорочення склало 2,6%.

Схожа картина спостерігається також щодо ряду конкретних видів промислової продукції. Наприклад, у видобувній промисловості – з видобутку залізної руди, залізнорудних концентратів, сирої нафти. А у переробній – з випуску сталі без напівфабрикатів, напівфабрикатів катаних і кованих, антибіотиків, електродвигунів та генераторів постійного струму, комутаційних панелей для напруги понад 1000 В, верстатів для обробки деревини і пластмаси, ЕККа, вітрової та сонячної електроенергії, а також хліба і хлібобулочних виробів, м'яса свиней замороженого, спредів, соків фруктових та овочевих, коньяку, горілки, пива і іншої продукції. В таблиці 1 наведено Темпи зниження обсягів виробництва деяких видів промислової продукції в 2016-2017 роках.

Підтверджуються дані офіційної статистики про скорочення обсягів виробництва в 1 кв. 2017 року даними безпосередньо виробників. Зокрема, за повідомленнями об'єднання «Металургпром» виробництво чавуну підприємства гірничо-металургійного комплексу за перші 3 місяці 2017 впало на 14%, а сталі і прокату – на 8% (порівняно з аналогічним періодом 2016) За квартал випущено лише 5,1 млн т, 5,6 млн т та 4,9 млн т відповідних видів металопродукції. При цьому середньодобове

виробництво цієї продукції з кожним місяцем протягом 2017 року постійно зменшується. За підсумками січня-березня цей показник, як стверджують в галузевому об'єднанні виявився найнижчим у порівнянні із середньомісячним за останні 10 років.

Прогнози металургів теж невтішні. Як повідомляв Hubs, в ході міжнародної конференції «Експорт сталі і сировини з СНД», яка відбулася 24 квітня 2017 року в Києві, пролунали заяви про те, що випуск сталі в Україні за підсумками 2017 року може скоротитися до 17-19 млн т порівняно з 21 млн т в 2016 році.

У проекті «Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року» одним з п'яти ключових показників досягнення цілей економічного зростання зазначено 35 місце України у Світовому рейтингу конкурентоспроможності промисловості. Однак в останній версії цього рейтингу України взагалі немає серед 40 номінантів. Зараз у «Світовому індексі промислової конкурентоспроможності» що складається відомою компанією «Делойт», позиції з 34-го по 36-у займають цілком гідні конкуренти України – Саудівська Аравія, Португалія і Колумбія. І навряд чи вони готові поступитися своїм місцем нашій країні. Водночас потенціал економіки і вітчизняної промисловості можна

Таблиця 1

Темпи зниження обсягів виробництва деяких видів промислової продукції в 2016-2017 роках, %

Продукція	Темпи зниження, %	
	2016 рік (січень-грудень)	2017 рік (січень-березень)
Коньяк	6,2	42,6
Електродвигуни та генератори постійного току	2,1	40,0
Спреди	21,9	27,9
Горілка	10,9	24,5
Антибіотики	0,6	22,4
Напівфабрикати катані та ковани	2,0	15,1
Соки фруктові та овочеві	8,9	10,0
Хліб и хлібобулочні вироби	7,1	8,4
Залізнорудні концентрати неагломеровані	6,4	8,4
Електроенергія вітрова та сонячна	5,2	6,4
Сталь (без напівфабрикатів)	0,8	5,9
Моючі засоби	5,2	5,5
Залізна руда неагломерована	4,6	5,4
Йогурт, сливки	1,4	5,1
Панелі комутаційні для напруги більше 1000 В	48,1	38,2
Електронні контрольно-касові апарати	51,4	22,2
М'ясо свиней заморожене	23,3	13,8
Станки для обробки деревини и пластмаси	13,4	8,6
Сира нафта	10,9	7,3
Пиво	7,4	3,3
Кирпич невогнетривкий	2,7	2,3
Папір і картон гофровані	6,4	1,6

оцінити за даним Світового банку. Згідно з даними останнього, продуктивність праці в Україні у 2016 році становила 15,8 тис. дол. ВВП на одного зайнятого в постійних цінах 2016 року. Це майже в 4 рази менше показників Польщі і Словаччини, і в 5,5 рази гірше середнього рівня по Євросоюзу. Роком раніше Україна демонструвала майже таку саму продуктивність – 15,6 тис. доларів – і прогрес нашої країни в уявленні Світового банку поки не проглядається [5].

Проведений аналіз діяльності вітчизняної промисловості вказує на її складне економічне становище, а саме – відсутність попиту на вітчизняну продукцію і джерел фінансування, нестабільність закордонних ринків збуту продукції, застаріла база основних фондів, низький рівень підготовки кваліфікованої робочої сили. На сьогодні ситуація вимагає перегляду державної стратегії розвитку промисловості України, потреба в переході на інвестиційно-інноваційну модель розвитку промисловості як ніколи актуальна. При сприятливих політичних, соціально-економічних та зовнішніх умовах, забезпечення сталого розвитку промислових підприємств України передбачає здійснення необхідних стратегічних кроків:

– надання реальної державної підтримки та запровадження ефективних заходів з приводу захисту інтересів вітчизняних виробників промислової продукції від недобросовісної конкуренції;

– приведення у відповідність та розроблення дієвої нормативно-правової бази, що не суперечить функціонуванню підприємств;

– зменшення втручання контролюючих органів у господарську діяльність та зниження адміністративних бар'єрів, що впливають на функціонування та розвиток галузі;

– стимулювання реалізації інвестиційно-інноваційних проектів;

– повне технічне переоснащення виробництва з використанням вітчизняного обладнання та комплектуючих;

– зниження ресурсо- та енергоємності виробництва;

– впровадження міжнародних стандартів якості виробництва промислової продукції та створення сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату;

– удосконалення кадрової політики, системи підготовки та перепідготовки кадрів, тощо.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна визначити, що для управління та ефективного формування сталого розвитку вітчизняної промисловості в умовах глобалізації необхідним є: здійснення системної еколого-економічної реструктуризації промисловості в цілому, та окремих підприємств, які є елементами соціо-еколого-економічної системи країни; співробітництво з міжнародними організаціями з питань сталого розвитку та розв'язання ресурсо-екологічних проблем на основі інноваційного розвитку економіки; запровадження в практику господарювання найкращого досвіду та передових науково-технічних та соціально-економічних досягнень. Результатом системного вирішення економічних, екологічних та соціальних проблем на всіх рівнях і буде забезпечення сталого розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Стратегія сталого розвитку України «Україна – 2020» // Схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5 / 2015. URL: <http://www.zakon5.rada.gov.ua>
2. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: монографія / [Новікова О.Ф., Амоша О.І., Антонюк В.П. та ін.] / НАН України, Ін-т економіки промисловості. Донецьк, 2012. 534 с.
3. Комплексна оцінка економічної ситуації в Україні у 2015-2017 рр. (частина 1: Загальна оцінка макроекономічної ситуації) [Електронний ресурс] / ІАС. 2015. URL: <http://iac.org.ua>
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти. URL: <http://news.finance.ua>
6. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: офіційний сайт URL: <http://www.me.gov.ua>
7. Маркова Н.С. Застосування європейського досвіду при формуванні сталого розвитку в Україні / Н.С. Маркова // Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 1. С. 25-29.
8. Вергун А.М. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації / А.М. Вергун, І.О. Тарасенко // Вісник київського національного університету технологій та дизайну. 2014. № 2. С. 207-218.
9. Мельник В.Л. Проблемы этики в обеспечении устойчивого развития // Социально-экономический потенциал устойчивого развития: учебник / под ред. проф. Л.Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007. С. 990-1007.
10. Маряшина О.Н. Формирование стратегии устойчивого развития субъектов местного самоуправления / О.Н. Маряшина // Современный менеджмент как ключ к подъему экономики региона: сб. науч. тр. Вып. 7. Орел: ОРАГС, 2006. С. 153-160.

11. Кухар В.П. Концепція переходу України до сталого розвитку / В.П. Кухар, Б.В. Буркинський, М.А. Голубець та ін. // Вісник НАН України. 2007. № 2. С. 14-44.
12. Strategies for national sustainable development: a handbook for their planning and implementation / Carew-Reid, J., Prescott-Allen, R., Bass, S., Dalal-Clayton, B. – IIED ; IUCN. London : Earthscan Publications, 1994. 226 p.
13. The European Regional Development Fund/Regional Policy // Офіційний сайт Європейської комісії. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/prord/prord_en.htm.
14. National Strategies for Sustainable Development: Challenges, Approaches and Innovations in Strategic and Coordinated Action. Based on a 19-country Analysis / Swanson, D., Pintér, L., Bergha, F., Volkery, A., Jacob, K. – Winnipeg: International Institute for Sustainable Development, 2004. 71 p.
15. Martin R., Kitson M. and Tyler P. Regional Competitiveness (Regions and Cities) / Ron Martin, Michael Kitson, Peter Tyler. London: Routledge, 2006. 169 p.